

Студија на политиката бр. 23

АНАЛИЗА НА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ НА ЛОКАЛНО НИВО: РЕЗУЛТАТИ ОД МОНИТОРИНГОТ НА ОПШТИНИТЕ ПРИЛЕП И ДОЛНЕНИ

Бојана Јосифовска
Марјан Петрески

Проектот е финансиран од
Европска Унија

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN SOCIETY
СОЦИЈАЛНО ОДНОШЕНИЕ
МАКЕДОНИЈА

ЦЕНТАР ЗА
ЕВРОПСКИ СТРАТЕГИИ
CENTER FOR
EUROPEAN STRATEGIES

Студија на политиката бр. 23

АНАЛИЗА НА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ НА ЛОКАЛНО НИВО: РЕЗУЛТАТИ ОД МОНИТОРИНГОТ НА ОПШТИНИТЕ ПРИЛЕП И ДОЛНЕНИ

Автори:

Бојана Јосифовска
bojana.josifovska@financethink.mk

Марјан Петрески
marjan.petreski@uacs.edu.mk

Рецензент:
Благица Ваниќ

Мај, 2019

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	4
1. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ.....	6
2. ДЕФИНИРАЊЕ НА СОЦИЈАЛНИТЕ УСЛУГИ.....	7
2.1 Услуги на социјална превенција.....	8
2.2 Услуги на вонинституционална заштита.....	8
2.3 Услуги на институционална заштита.....	8
2.4 Поделба на социјалните услуги во Предлог закон за социјална заштита	9
3. АНАЛИЗА НА УСТАНОВИ КОИ НУДАТ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ НА ЛОКАЛНО НИВО	11
3.1 Мрежа и хиерархиска структура на надлежни установи.....	11
3.2 Локални установи од интерес.....	13
3.2.1 Јавни установи во Општина Прилеп.....	13
3.2.2 Јавни установи во Општина Долнени.....	20
3.2.3 Приватни установи за социјална заштита.....	22
4. (ДЕ)ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА НА СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА.....	25
ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ.....	28
РЕФЕРЕНЦИ.....	30

ВОВЕД

Обезбедувањето квалитетни социјални услуги на локално ниво е важна активност за ублажување на сиромаштијата, за поддршка на ранливите групи и за промовирање на самостојното и пристојно живеење на граѓаните. Пристапот до такви услуги е резултат на сложена интеракција помеѓу неколку актери со различни очекувања, обврски и права (државата, општината, корисниците, локалното граѓанство, бизнис заедницата), кои може да бидат попречени од разни проблеми како недостиг на ресурси и законодавна и имплементативна фрагментација. Двата вида фрагментација можат да бидат одлучувачки за пристапот до социјални услуги; законодавството е клучен предуслов за обезбедување, но сепак не гарантира дека услугата всушност е обезбедена (целосно, ефикасно и ефективно) на локално ниво. Имплементативната фрагментација се однесува на авторитетот на локалните стручни лица кои создаваат организациски решенија што можат да го промовираат или ограничат пристапот на локалното население до социјалните услуги што им стојат на располагање.

Согласно Законот за социјална заштита, социјалните услуги се категоризирани во три групи и тоа: 1) социјална превенција, 2) вонинституционална заштита и 3) институционална заштита. Носители на социјалните услуги се Владата, преку Министерството за труд и социјална политика и Општините, а за испорака на социјалните услуги на локално ниво, надлежни се јавни установи (центри за социјална работа, дневни центри за ранливи категории лица, установи за сместување стари лица, деца без родители, и сл.) и приватни установи (хуманитарни здруженија, граѓански организации, религиозни групи, и сл.). Клучно е, обезбедувањето социјални услуги да се базира на потребите и очекувањата на граѓанството, па затоа, локалните власти треба интензивно да соработуваат со своите сограѓани, во насока на обезбедување најквалитетни услуги за кои тие се одговорни. Дури и вклучувањето на засегнатите страни – корисниците во процесот на креирање на социјалните услуги е неопходно за обезбедување услуги што ќе имаат позитивно влијание врз целокупното живеење во локалните заедници.

Оттука, произлегуваат неколку клучни прашања кои се анализирани во оваа студија. Колку јавни установи што испорачуваат социјални услуги функционираат на територија на Општините Прилеп и Долнени, и дали со своето работење го промовираат или ограничуваат пристапот на локалните жители до социјалните услуги? Дали во овие општини постојат приватни установи и кои социјални услуги ги нудат? Дали жителите на Прилеп и Долнени се вклучени во процесот на креирање социјални услуги? Дали ги добиваат услугите што им стојат на располагање и колкаво е задоволството од нивната соработка со локалните центри?

Целта на оваа студија е тројна. Прво, преку документациска анализа на достапните пишани информации и документи поврзани со социјалните политики да се дефинираат услугите на социјална поддршка кои се нудат на локално ниво, да се утврдат локалните институции кои ги овозможуваат овие услуги, како и нивниот предвиден начин на работа. Второ, преку интервјуа со претставници на клучни јавни институции и приватни организации, да се испита како достапните социјални услуги се испорачуваат до крајните корисници, и трето, преку фокус групи со корисници

на социјални услуги, да се испита задоволството од нив. Притоа, фокусот е на социјални услуги и институции на локално ниво, конкретно на општините Прилеп и Долнени.

Студијата е организирана на следниот начин. Првиот дел ја објаснува користената методологија и податоци. Вториот дел ги објаснува социјалните услуги пропишани со Закон. Во третиот дел се дефинирани и објаснети локалните институции што испорачуваат социјални услуги до жителите на двете општини. Четвртиот дел го анализира дискрециското право на локалните институции да одлучуваат за социјалните услуги што ги нудат. Последниот дел ја заклучува студијата и дава препораки до носителите на политики за подобрување на социјалните услуги во општините од интерес.

1. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Студијата се базира на три методолошки пристапи и тоа: 1) Документациска анализа на постоечки законски и подзаконски акти и други документи кои го уредуваат системот на социјална заштита и ги пропишуваат социјалните услуги во Република Северна Македонија; 2) Длабински интервјуа со претставници на јавни и приватни установи/организации кои делуваат во сферата на социјалните услуги; и 3) Фокус групи со жители на општините Прилеп и Долнени.

Во рамки на документациската анализа, направен е преглед на Законот за социјална заштита, Законот за семејство, Предлог законот за социјална заштита (февруари 2019) и националните програми за социјална заштита, со цел да се испита поставеноста на социјалната заштита и социјалните услуги што им стојат на располагање на граѓаните. Со цел стекнување увид во улогата на јавните установи кои делуваат на териториите од наш интерес, спроведени се длабински интервјуа со претставник на Јавна установа Меѓуопштински центар за социјална работа Прилеп (во понатамошниот текст, ЦСР Прилеп), на 8 февруари 2019 година, и со претставник на општина Долнени, на 22 февруари 2019 година. Интервјуата се водеа според претходно подготвени полу-структурирани прашалници, покривајќи ги следниве аспекти:

- Опременост на јавната институција со човечки и материјални ресурси
- Социјални услуги кои се испорачуваат на територија на општината
- Соработка со Центрите за (вон)институционално сместување
- Соработка со Општината и локалниот граѓански сектор.

Потоа, направени се две длабински интервјуа со претставници на граѓански организации кои делуваат на територија на општина Прилеп и нудат социјални услуги на жителите, а во насока на добивање увид во нивната улога и надлежности во испораката на социјални услуги, како недржавни организации. Интервјуирани се претставници на Центар за граѓански иницијативи Прилеп, на 22 февруари 2019 година и на Станица П.Е.Т (поранешно Рома С.О.С)¹ на 6 март 2019 година.

На крај, беа спроведени три фокус групи, со цел да се слушнат ставовите на корисниците на социјални услуги за нивното задоволство од нивото користење:

- Фокус група со жители на општина Долнени – 6 март 2019 година
- Фокус група со родители на деца – корисници на Дневниот центар за деца со посебни потреби Суница Прилеп – 22 март 2019
- Фокус група со лица сместени во Дом за стари лица Киро Крстески Платник Прилеп – 29 март 2019

На фокус групите учествуваа вкупно 25 лица, а нивното регрутирање следеше структуриран тек, односно беа избрани лица кои се директни корисници на одредени социјални услуги во Прилеп и Долнени.

¹Оваа организација не е дел од Регистарот на приватни установи кои делуваат во областа на социјална заштита, спомнат во дел 3.2.3, но беше посочена од страна на ЦСР Прилеп како организација која во голема мера соработува со нив во делот на испорака на социјални услуги на територија на општина Прилеп.

2. ДЕФИНИРАЊЕ НА СОЦИЈАЛНИТЕ УСЛУГИ

Законот за социјална заштита (Службен весник на РМ 51/10) ја дефинира социјалната заштита како систем од мерки, активности и политики, кои имаат цел спречување и надминување на основните социјални ризици кон кои се изложени граѓаните на Република Северна Македонија. Под социјални ризици може да се категоризираат различни појави, како ризици по здравјето, ризици на старост, еднородителско семејство, ризик од невработеност, сиромаштија и социјална исклученост. Генерално, мерките кои се превземаат за спречување или намалување на овие ризици, се поделени на: социјална превенција, вонинституционална заштита, институционална заштита и парична помош од социјална заштита. Првите три категории мерки се социјални услуги, кои според Законот се систематизирани во три групи:

- 1) услуги на социјална превенција,
- 2) услуги на вонинституционална заштита и
- 3) услуги на институционална заштита.

2.1 Услуги на социјална превенција

Под социјална превенција се подразбираат мерки и активности кои се преземаат за превенција, односно спречување на настанокот на социјални ризици. Оваа услуга вклучува рано откривање и ран третман на граѓанинот кој е изложен на социјален ризик, се' со цел да се ублажат или надминат евентуалните штетни последици од изложување на тој социјален ризик. Овие мерки/услуги се наменети кон граѓаните, семејството или група луѓе, а според член 25 од Законот за социјална заштита можат да бидат во форма на:

- Едукативно-советувалишна работа,
- Развивање форми на самопомош,
- Волонтерска работа со лично ангажирање и
- Други методи кои соодветствуваат на потребите на корисниците.

Од аспект на креирањето на политиката за овие услуги, Владата на Република Северна Македонија (во продолжение Влада) ја утврдува реализацијата на мерките и активностите кои спаѓаат под социјална превенција, додека општините имаат дискрециско право да донесуваат соодветни програми и да обезбедуваат средства во рамки на нивните надлежности. Општините, потоа, соработуваат со центрите за социјална работа при обезбедување на овие социјални услуги.

2.2 Услуги на вонинституционална заштита

Вонинституционалната заштита вклучува пружање социјални услуги кои може да се реализираат во центрите за социјална работа или преку центрите за социјална работа, а според член 26 од Законот за социјална заштита, таа опфаќа реализација на следните права:

- Прва социјална услуга на корисници на социјална заштита,
- Помош на поединец, помош на семејство,
- Домашна нега и помош на поединец и на семејството,
- Дневно и привремено прифаќање и згрижување на поединец и семејство,
- Сместување во згрижувачко семејство,
- Сместување во мал групен дом,
- Организирано живеење со поддршка и
- Посвојување дете.

2.3 Услуги на институционална заштита

Институционалната заштита е систематизирана во два дела: оспособување за работно-производна дејност и сместување во установа на социјална заштита.

Обезбедувањето право на **оспособување за работно-производна дејност** следува на лица со умерени или тешки пречки во менталниот развој. Тоа опфаќа:

- Упатување во установа за социјална заштита или во друго правно лице кое ги

исполнува потребните услови за давање на оваа услуга и

- Надоместок на трошоци за сместување и исхрана, трошоци за оспособување за работно-производна активност и надоместок на трошоци за превоз.

Понатаму, обезбедувањето право на **сместување во установа за социјална заштита** следува на лица кои немаат соодветни услови за живеење како дел од своето семејство или имаат потреба од сместување во установа за социјална заштита поради други причини, кои не би биле решливи преку друг облик на социјална заштита. Корисници на ова право може да бидат:

- деца без родители и без родителска грижа,
- деца со воспитно-социјални проблеми, занемарени, злоставувани, материјално необезбедени деца и деца жртви на семејно насилство,
- бремени жени и самохрани родители,
- лица со умерени, тешки и длабоки пречки во менталниот развој, лица со трајна телесна попреченост на кои им е потребно трајно згрижување,
- стари лица, кои не се во можност да бидат згрижени на друг начин,
- лица кои се во процес на барање право на азил.

Освен Законот за социјална заштита, постојат и други закони во доменот на социјалната заштита од Министерството за труд и социјална политика (во продолжение Министерство) кои предвидуваат категоризирање и обезбедување социјални услуги. Така, Законот за семејство (Службен весник на РМ 150/15) дефинира нудење на следните социјални услуги кои не се вклучени во претходниот дел:

- Брак и семејство: уредување на нарушени брачни односи, мировна постапка;
- Услуги на посвојување и старателство;
- Услуга на регулирање односи родители - деца;
- Услуги во постапка на привремена мерка за заштита од семејно насилство;
- Услуги во потстапка и застапување пред суд.

2.4 Поделба на социјалните услуги во Предлог закон за социјална заштита

Најнови информации во врска со дефинирањето и поделбата на понудените социјалните услуги можат да се најдат во член 70 од Предлог законот за социјална заштита (Министерство за труд и социјална политика, 2018). Во рамки на овој предлог закон се прави поделба помеѓу социјална превенција како мерка на социјалната политика и останати социјални услуги, кои за разлика од Законот за социјална заштита се систематизирани на едно место како:

Услуги на информирање и упатување

Информирање на граѓаните за правата од социјална заштита и расположливите социјални услуги, првична проценка и упатување до други институции.

Услуги на стручна помош и поддршка

Помош и поддршка за надминување индивидуални и семејни проблеми преку проценка, планирање, интервенции за заштита и евалуација, следење на состојба.

Услуги на советување

Советодавна работа, советуваљна работа со цел превенирање/ублажување на социјални проблеми кај поединци и семејство, и тоа:

- подготовка за брак, семеен живот, планирање семејство, брачно советување;
- советување при развод, семејна медијација кај нарушени семејни односи;
- психо-социјална поддршка за жртви на семејно насилство, психо-социјален третман на сторители на семејно насилство.

Услуги во домот

Услуги за обезбедување помош и нега во домот на лице со привремен или трајно намален функционален капацитет, и тоа:

- помош и нега во домот и
- лична асистенција.

Услуги во заедницата

Превенција, згрижување, заштита, ресоцијализација, рехабилитација или реинтеграција на корисници, со цел корисниците да продолжат да живеат во својот дом/заедница и превенција на вонсемејна заштита:

- услуги на дневен престој,
- услуги на привремен престој.

Услуги вон семејството

Се обезбедува основна заштита за сместување, помош и поддршка од стручни лица, згрижување, исхрана, облека, здравствена заштита, на лица кои немаат услови за живот во своето семејство, и тоа:

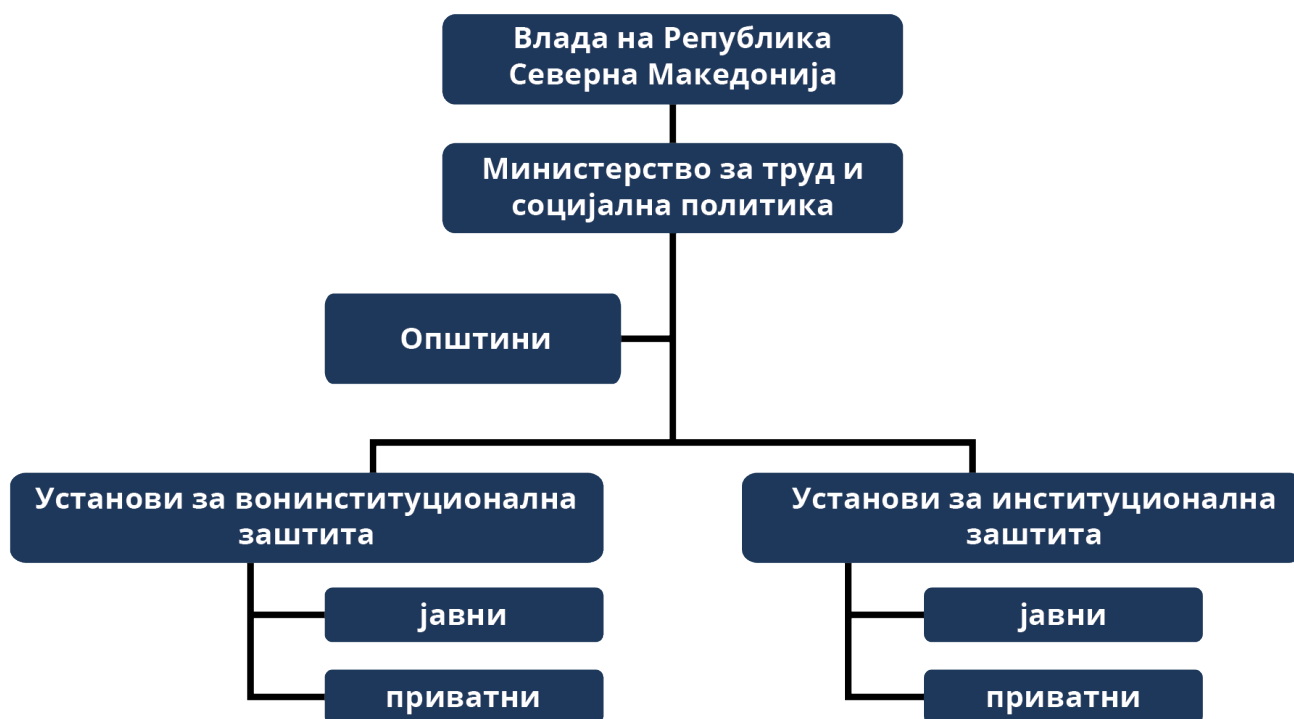
- живеење со поддршка,
- згрижување во друго семејство,
- сместување во установа.

3. АНАЛИЗА НА УСТАНОВИ КОИ НУДАТ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ НА ЛОКАЛНО НИВО

Глава III од Законот за социјална заштита нуди технички информации за установите за социјална заштита, поточно за процесот на основање и престанок со работа на овие институции, нивната организациска структура и управувачка и раководна структура. Најпрво ги анализираме хиерархиските надлежности на различни институции во процесот на нудење социјални услуги, а потоа даваме поделба и примери од конкретни установи за социјална заштита.

3.1 Мрежа и хиерархиска структура на надлежни установи

Слика бр. 1: Хиерархиска структура на надлежни институции за социјална заштита

Извор: Закон за социјална заштита, визуелизација на авторите

При анализа на мрежата од институции кои нудат социјални услуги е утврдена главна поделба од аспект на надлежните државни органи помеѓу јавни и приватни установи или здруженија кои се занимаваат со социјална работа. Од аспект на хиерархијата на одлучување и ингеренциите, сите здруженија се под надлежност на Владата, преку Министерството за труд и социјална политика, кое донесува “Национална програма за развој на социјалната заштита” и “Годишна програма за остварување на социјалната заштита” (Службен весник на РМ 13/18), а ја спроведува во соработка со Општините. Првата програма ги утврдува “целите, приоритетите и правците на развојот на социјалната заштита на граѓаните на Република Северна Македонија, со мерки на активна социјална политика, на среден и долг рок”, додека со втората, подетално се утврдуваат “подрачјата на социјалната заштита, потребите на населението од социјална помош и заштита, социјалната превенција и средствата за остварувањето на социјалната заштита” во тековната година.

Понатаму, според член 8 од глава III од Законот за социјална заштита, Владата ја утврдува мрежата од јавни установи за социјална заштита, додека Министерството е должно да достави до Владата преглед на приватните установи. Како и при дефинирањето на услугите на социјална заштита, во Законот за социјална заштита се прави разлика помеѓу установи за 1) вонинституционална заштита и 2) институционална заштита, додека социјалната превенција спаѓа во надлежност на Центрите за социјална работа, кои официјално се сметаат за установи за вонинституционална заштита.

Под установи за вонинституционална заштита спаѓаат следните:

- Центар за социјална работа;
- Дневен центар и клубови за стари и возрасни лица;
- Дневен центар за улични деца - деца на улица;
- Дневен центар за лица кои употребуваат, односно злоупотребуваат дроги и други психотропни супстанции и прекурзори;
- Дневен центар за лица кои злоупотребуваат алкохол или се лекуваат од зависност од алкохол;
- Центар за лица бездомници;
- Центар за лица - жртви на семејно насилство;
- Центар за лица - жртви на трговија со луѓе;
- Дневен центар за лица со ментална или телесна попреченост;
- Центар за давање помош во домашни услови;
- Центар за социјална рехабилитација на лица кои употребуваат, односно злоупотребуваат дрога и други психотропни супстанции и прекурзори;
- Мал групен дом;
- Советувалиште.

Под установи за институционална заштита спаѓаат следните:

- Установа за сместување на доенчиња и мали деца без родители и без родителска грижа до три годишна возраст;
- Установа за сместување на деца без родители и без родителска грижа над тригодишна возраст и на младинци;
- Установа за сместување на деца и младинци со воспитно-социјални проблеми;
- Установа за сместување на деца и младинци со нарушено поведение;
- Установа за сместување на деца и младинци со умерени и тешки пречки во менталниот развој;
- Установа за сместување на деца и младинци со пречки во телесниот развој;
- Установа за сместување на стари лица;
- Установа за сместување на возрасни лица со телесна попреченост;
- Установа за сместување на лица со пречки во менталниот развој;
- Установа за сместување на лица баратели на право на азил.

3.2 Локални установи од интерес

3.2.1 Јавни установи во Општина Прилеп

ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа Прилеп

ЦСР Прилеп е дефиниран како јавна установа за социјална заштита со јавни овластувања, чија надлежност и дејност се утврдени со низа закони: Законот за социјалната заштита, Законот за заштита на децата, Законот за семејството, Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, Законот за правда за децата, Законот за азил и привремена заштита, Кривичниот Законик, Законот за кривична постапка и другите законски прописи. Согласно Одлуката за утврдување на мрежата на јавните установи за социјална заштита (Службен весник на РМ 67/13), установата е предвидено да работи како Јавна Установа за социјална заштита - Центар за социјална работа. ЦСР Прилеп е надлежен и за општините Долнени и Кривогаштани, иако тој моментално располага со канцеларии за извршување на своите надлежности само во општина Прилеп. И од ЦСР Прилеп, и од општина Долнени потврдуваат дека при крај се подготвоките за отворање на канцеларија на ЦСР Прилеп, на територија на општина Долнени.

“Мебелот е обезбеден, канцеларијата е отстапена, треба да се изврши технички прием на канцеларискиот простор. Наше е со наши колеги, или колеги кои допрва треба да ги примиме, одреден број услуги да ги извршуваме на територијата за која меснонадлежна е општината Долнени. Тоа се надевам дека многу брзо ќе се случи.” – велат од ЦСР Прилеп.

Правилникот за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на Јавна Установа Центар за социјална работа (Службен весник на РМ 2/10) вклучува бројни аспекти кои ги утврдуваат условите за работа на центрите. Од аспект на просторните стандарди, објектот на центарот за социјална работа треба да е пристапен и да се наоѓа во населено место, а да вклучува посебни простории за индивидуална работа, групна работа, чекална, за стручни и административни работници, за чување документација и за санитарни потреби. Притоа, предвидено е постоење посебна просторија за советуваљшна дејност и посебна просторија за работа со деца во ризик. ЦСР Прилеп се наоѓа во централното градско подрачје но нема пристапна рампа и лифт, што го ограничува движењето на инвалидните лица. Центарот поседува неколку канцеларии и чекална, а и посебна соба за изведување советуваљшни услуги.

“Да, ние имаме посебна просторија (за советуваљшна работа, н.б.) каде што со посебен тим согласно на барањето на одредени граѓани излегуваме во пресрет. Закажуваме претходно, со одредена покана во која е одреден терминот, странките доаѓаат и се третираны согласно нивните потреби, а и нашите овластувања согласно закон.” – велат од ЦСР Прилеп.

Од аспект на јавните овластувања во работата на установата, спаѓаат надлежностите да:

- Решава за правата од социјална заштита утврдени со Законот за социјална заштита
- Решава за работите утврдени со семејно-правните прописи;
- Решава за правата утврдени со Законот за заштита на децата и тоа: детски додаток, посебен додаток, еднократна парична помош за новороденче, родителски додаток;
- Постапува по работи утврдени со кривично-правните прописи;
- Открива, следи и проучува социјални појави и проблеми;
- Применува и спроведува соодветни облици на социјална заштита и непосредно им помага на граѓаните, семејствата или група население;
- Поттикнува и презема превентивни дејствија во рамките на своите овластувања;
- Развива и спроведува вонинституционални облици на социјална заштита;
- Поттикнува, организира и координира волонтерски активности на граѓани.
- Изготвување на планови, извештаи и општи акти на Установата.
- Води евиденција и прибира документација за корисници од социјална заштита, за применетите облици на социјална заштита и за тоа поднесува извештај до Министерот за труд и социјална политика;
- Врши и други работи утврдено со закон.

Во однос на услугите за социјална превенција што се нудат од страна на ЦСР Прилеп, претставникот на институцијата наведува дека ги обезбедуваат услугите на *“предбрачно и брачно советување, совет за одредени проблеми во семејството и бракот, како и одредени проблеми што одредени семејства ги имаат со своите деца, во делот на нивното воспитување и образование”*. Од аспект на тоа како граѓаните доаѓаат до овие услуги, опишува: *“Во најголемиот дел потребата за наша интервенција е по барање на граѓани, но, во голем дел добиваме и најави по слушнат глас или по пријава на граѓани, или по пријава на семејството, при што излегуваме на лице место, на терен и интервенираме заедно мултисекторски со повеќе институции. Ова е применливо во ситуации во кои некои лица се во животозагрозувачки ситуации, каде некој прави прекршок во делот на семејното насилство. Во тој случај, не чекаме лицата од нас да побараат услуга”*. Сепак, жителите на општините не се доволно информирани за можноста да искористат некоја од услугите за социјална превенција. *„Не, не сме знаеле дека од Центарот за социјална работа може да побараме совет доколку се соочиме со некои проблеми“* – одговорија поголем дел од испитаниците.

За услугите на вонинституционална заштита, кои се основна предвидена надлежност на центрите за социјална работа, ЦСР Прилеп најмногу работи во делот на згрижување и посвојување деца. Од таму потврдуваат дека, во моментот, во општина Прилеп згрижени се повеќе од 30 деца, во 25 згужувачки семејства. Во однос на услугата за посвојување дете, центарот е посредник помеѓу Комисијата за посвојување деца и посвоителите.

“Во овој момент, би рекол дека ние сме само сервис на комисијата за посвојување деца во Скопје, каде што во име и потреба на истата, учествуваме во сите фази на прибавување документи, посетуваме одредени корисници и на крај завршуваме работа до посвојување деца.” Во однос на услугата сместување во мал групен дом, во моментот, во Прилеп нема групни домови, па лицата кои имаат потреба од оваа услуга се сместени во вакви домови низ земјата. Но, се работи на отворање два групни дома во Прилеп: *“Државата веќе ни додели два стана, кои се во фаза на реновирање. Организациски како посебни единици ќе ги менаџираме и со нив ќе работиме.”* – потврдува претставник на ЦСР Прилеп.

Во делот на услуги за институционална заштита, во општините од интерес постои само Дом за стари лица, за кој ЦСР Прилеп нема надлежност, но остварува соработка. Но, центарот соработува и со институции од други градови, со цел сместување лица кои имаат различни потреби. Но сепак, укажува дека одредени корисници не секогаш се сместени во соодветни институции според видот на ранливост, па покрај отворањето на двата мали групни дома постои потреба и од нови установи и центри: *“Прифатилиштата ни се потребни за деца на улица, за бездомници, за лица кои во даден момент како жртви на семејно насилство треба да ги згрижиме, зимно време да ги затоплиме, нахраниме, а во крајна линија физички да ги заштитиме од сите насилници.”*

За информирањето на граѓаните за достапните социјални услуги, претставникот на ЦСР Прилеп вели: *“Ние како установа нема ден да не соработуваме со некои од медиумите, каде што ги афирмираме оние можности кои граѓаните можат да ги црпат преку нас како Центар за социјална работа. Во секој допир со граѓаните кога нешто бараат, ние секогаш ги информираме и за некоја друга алтернативна опција од онаа за која слушнале или имаат очекувања од нас да ја испорачаме. Втората работа е што ние сме редовно на терен, секој ден имаме екипа која оди во некое семејство, па паралелно испорачувајќи некоја обврска по барање на граѓани, прашувани сме за одредени други можности (услуги) кои стојат на располагање.”*

ЦСР Прилеп бил реновиран во 2015 година како дел од проект на Владата за реновирање 30 објекти во државата. Средствата за реновирањето биле обезбедени преку проект на меѓународен донатор во висина од 8 милиони денари.

Недостатокот од човечки ресурси во ЦСР Прилеп притиска за поефикасно извршување на услугите: *“Имајќи предвид дека бројката од 40 тина вработени е премала за територијата на која сме надлежни, очекуваме со новата систематизација да го зголемиме кадровскиот потенцијал уште со десетина лица, бидејќи сега државата од нас очекува поинаква поставеност, очекува да имаме триаџер како прва социјална помош или лице што ќе дава социјална помош за потребите на центарот.”* Се очекува да се прошири лепезата на профили – даватели на услуги: лица за проценка на ризик, менаџери на случаи, супервизори, координатори и слично. *“Се надевам дека со тие 10-15 службеници, ќе го подигнеме квалитетот на работењето, а со самото тоа ќе ги охрабриме и афирмираме уште многу други граѓани во Прилеп, кои не знаеле или од други причини можеле да остварат социјално право, а досега тоа не го користеле.”* Веројатно, недостигот од човечки ресурси е причина поради која во центарот се создава метеж и потешкотии при обезбедување на социјалните услуги. Чекањето за обезбедување социјална услуга создава незадоволство кај

корисниците кои се граѓани од ранлива категорија, кои може да бидат во афектна состојба или со потреба од интервентна помош. Опсежните законски обврски се наведени како пречка при работата на центарот, според кои Министерството мора да се контактира со барање за вработување нови лица при секој одлив на кадар.

Поголем дел од учесниците во фокус групите изразија незадоволство од соработката со ЦСР Прилеп, а како главни причини ги наведоа времето на чекање и односот на вработените: *“Незадоволни сме од приемот. Ако ги најдеш во добро расположение или ако ти се пријатели, ќе ти завршат работа, инаку не”*. Наведуваат и ситуации кога морале да се обратат до лица со повисока позиција во центарот за да ја добијат услугата: *“Ќе одат од фиока до фиока предметите и нема ништо да завршам ако не ги однесам горе (кај раководителот, н.б). Минатиот пат, чекав прием со денови. Отидов кај раководителот, му кажав дека не можам да завршам работа, тој ги зеде документите и се заврши работата истиот ден”*; *“Еве, чекам повеќе од 2 саати, нема кој да ме прими. Бев и вчера, не завршив работа”* – велат учесниците во фокус групите.

Со цел да го мерат задоволството на нивните корисници и навремено да ги детектираат недостатоците во своето работење, ЦСР Прилеп воведува нов систем на мерење. *“Согласно новите стандарди, ИСО стандардот 9001 за 2015 година, веќе МТСП даде инструкции во делот на мерење на задоволството од услугите кои ги испорачуваме и ние на секои 6 месеци треба да испорачуваме анкети до граѓаните.”*

Своето работење, ЦСР Прилеп го финансира со средства добиени од централниот буџет, донации и самофинансирачки активности. Во 2018 година, вкупните приходи на центарот изнесувале 23.5 милиони денари, од кои 21,8 милиони денари или 93% се трансфери од Централната власт, а останатите 7% се донации од мал обем, средства за реализација на меѓународно-финансиран проект и средства од самофинансирачки активности. Повеќе од половина од буџетот на институцијата, или 65% се троши за плати и надоместоци за вработените лица во ЦСР Прилеп и во дневните центри, а останатите средства се користат за комунални услуги, тековно одржување, храна за корисниците на дневните центри, огласи и репрезентација, и други тековни потреби. *“Ние, како и сите други установи, сме посебен правен субјект, имаме управен одбор, носиме план за работа, добиваме средства по тој план, а на крајот од годината правиме извештај за материјално-финансиското работење.”* – велат од ЦСР Прилеп.

ЈУ Дом за стари лица “КИРО КРСТЕСКИ-ПЛАТНИК”

Домот за стари лица е јавна установа со капацитет од 151 легло. Штитениците најчесто сместувањето го финансираат сами или со помош од семејството, а за социјално загрозени лица сместувањето го финансира Министерство за труд и социјална политика. Во моментот, во домот се сместени 130 лица, од кои 33 на барање на ЦСР Прилеп. Штитениците доаѓаат од разни општини, а времето на чекање за сместување е релативно кратко. *„Ние сме Скопјани, но поради ниските пензии не можевме да се сместиме во дом во Скопје. Таму е поскапо. Баравме слободно место во повеќе домови (во други општини надвор од Скопје, н.б.), но тука најдовме одма.“* – велат двајца сопружници.

Покрај приходите од надоместот од сместените лица, институцијата добива блок-дотации од централниот буџет за платите на вработените. Но, голем дел од платите

на лицата вработени без одобрение од Министерство за финансии се финансираат од сопствените приходи, што го намалува просторот за користење на овие средства за други активности кои би ги подобриле условите во домот. *„Повеќе од половина од приходите што ги остваруваме се трошат за финансирање на платите на овие лица. Доколку не ги трошоше прибраните пари за таа цел, ќе имаме на располагање буџет за да ги санираме работите што се дотраени, и да ги подобриме условите“* – посочуваат претставници на Домот.

Оттаму, посочуваат три работи кои се приоритетни во подолг период, а значително ќе го подобрат функционирањето на домот: реконструкција на постојната столарија, врати и прозорци, активација на постојниот систем за соларна енергија и набавка на машини за перење алишта и садови. *„Домот е голем потрошувач на електрична енергија. Голем дел се должи на дотраената дограма, низ која бега топлината. Според наша проценка, потребни се 5-6 милиони денари, за да се санира целата дограма во објектот. Со санацијата, ќе се регулира температурата во објектот, но и ќе се спречи појава на болести предизвикани од ниските температури“* – истакнуваат од домот. За последниот приоритет, набавка на машини за перење, веќе се обезбедени средства од остварената добивка во претходната година. *„Во моментот имаме една индустриска машина за перење алишта, која извесен период беше нефункционална, и се соочивме со проблеми во тој период. Со набавката на нова машина, значително ќе се подигне нивото на хигиена во домот“* - посочуваат од домот.

Според Законот за социјална заштита, надлежности на установите за сместување стари лица се обезбедување сместување, исхрана, помош и нега, културно-забавни, работно-рекреативни активности, како и услуги на социјална работа во зависност од потребите на корисниците. *„Во текот на денот добиваат три оброци и една ужина кои се прилагодени согласно дијагнозата, за време на слободното време им организираме креативни работилници, изработки, често не' посетуваат ученици кои на одреден начин ги забавуваат лицата“* – посочува претставник на домот.

Лицата сместени во домот се задоволни од условите и услугите што им се нудат. *„Јас сум презадоволна, јадењето е добро, сите се дружиме, се забавуваме. Не посетуваат разни лица, кога имам потреба можам слободно да излезам од домот, да одам на гости, да шетам.“* Во однос на храната, велат: *„Јас сум на инсулин, и кога на другите им даваат блага кифла, мене ми даваат солена. Наместо бел, ми даваат црн леб. Ми даваат незасладени чај и млеко.“* *„Храната е разновидна, има за сечиј вкус.“* Сепак, спротивно на задоволството од услугите во домот, треба да се забележи дека лица кои не користат услуга од Домот (на пример, повозрасни лица) искажуваат негативни мислења.

Во однос на медицинската нега, во домот се вработени медицински сестри присутни 24 часа на ден. *„Секое утро, медицинските сестри им мерат притисок и им ја даваат потребната терапија на лицата. За неподвижните лица, пружаат дополнителни услуги“.* Но, во домот нема вработено ниту општ лекар, ниту специјалист/и. Тоа, штитениците на домот го посочуваат како главен недостаток на институцијата. *„Да се вработи лекар, само тоа ни е потребно. Сега, за преглед и за препис на лекови треба да одиме кај матичната докторка, но не сме способни да одиме толку далеку,“* *„Исто, треба да има и специјалисти, барем еднаш-два пати годишно да не' прегледуваат.“* – велат присутните на фокус групата. Менаџментот на домот веќе направил чекори за

надминување на овој недостиг. „Веќе разговаравме и се договоривме со една матична докторка од градот, да ги преземе нашите штитеници како нејзини пациенти и покрај редовна посета еднаш-два пати месечно, да доаѓа тука секогаш кога некој пациент има потреба од дополнителни прегледи. Исто така, веќе разговаравме со општата болница од каде ќе доаѓаат три лекари-специјалисти, интернист, психијатар и физијатар, кои на редовна основа ќе ги прегледуваат лицата овде во домот.“

Во домот има два вида соби, за кои се плаќа различна цена. Едниот вид се двокреветни соби со сопствен тоалет, кои се поскапи, а во другите соби се сместуваат по неколку лица и повеќе соби делат еден тоалет. Од условите се задоволни и едните и другите, единствен недостаток го посочуваат немањето топла вода. „Собите се пристојни, задоволни сме. Според правилата на домот, се капиме во вторник, но последниот пат немаше доволно топла вода...“ – додава лице сместено во домот. Но, од приоритетите наведени погоре, може да заклучиме дека менаџментот бара решение и за надминување на константниот проблем со кусок на топла вода, преку санација на постојниот систем за соларна енергија и топловоден бојлер, кои се инсталирани во 1988 година, и се со видливи знаци на корозија и константно протекување. „Санацијата на овој систем, и на дограмата на објектот се приоритетни во Програмата за енергетска ефикасност на општина Прилеп. Наша проценка е дека со нивна поправка и имплементирање систем за енергетска ефикасност, на годишно ниво ќе ја намалиме потрошувачката на енергија за околу 3 милиони денари“ – истакнуваат претставници на домот.

Јавна општинска установа детска градинка “Наша иднина” Прилеп

Детските градинки “Наша иднина” се јавна општинска установа, а функционираат на повеќе локации покривајќи ја територијата на дневно-сместувачки капацитети во Прилеп. Според времетраењето, детската градинка остварува програми за целодневен престој и полудневен престој, а програмите за престој се наменети за деца на возраст до поаѓање во основно училиште и опфаќаат згрижување и воспитување на децата. Програмите може да бидат и во форма на скратени програми со или без исхрана на децата, пилот програми со посебни педагошки принципи во јавните детски градинки, како и во форма на вонинституционални активности со деца кои се кратки програми во траење од три часа дневно.

Во мај 2018 година, во општина Прилеп функционираше 11 градинки, од кои 6 во градот, а 5 во населените места. Во ЈОУ “Наша иднина” биле згрижени вкупно 1.200 деца, а нивната грижа ја обезбедувале 146 вработени. Сепак, поради констатираниот недостиг од градинки во Прилеп, интензивиран е процесот на отварање нови градинки, со листа на чекање од 400 деца.

Според интервју² на поранешниот директор на “Наша иднина” од ноември 2018, процесот на реновирање на постојните градинки е постојан, а се реализираат и интерактивни проекти за децата, како проектот “Ботаничка градина” со кој тие се едуцираат за производството на земјоделски култури. Исто така, се очекува решавање на проблемот со недостиг од сместувачки капацитет со приспособување на постојани простори во детски градинки, а и со изградба на нови градинки.

²<http://radiopela.mk/joudg-nasha-idnina-dobiva-dve-novi-gradinki-a-krivogashtani-tsentar-za-ran-detski-razvoj-audio/>

Дневен центар за лица со церебрална парализа Прилеп

Во септември 2018 година, во Прилеп е отворен дневен центар за лица со церебрална парализа, кој е втор ваков центар во државата. Предвидени надлежности и услуги во центарот се едукација и социјализација на лицата од оваа ранлива категорија, работа со стручни кадри, негувателки и сите други услуги кои им се потребни. Овие активности се со цел рамноправно вклучување на овие лица во општеството, а се однесуваат на правото на самостојно живеење, лична мобилност, пристап до образование, здравствена заштита, рехабилитација и вработување.

Во центарот се очекува да има 25 корисници. Општината го обезбеди објектот, додека Министерството за труд и социјална политика обезбеди буџетски средства и вработување стручни лица. Во моментот, само 15 лица го посетуваат овој Центар, кои добиваат физикална терапија, се едуцираат и социјализираат по најсовремени програми, имаат два оброци и обезбеден превоз до и од нивниот дом. Според претставникот на ЦСР Прилеп, помеѓу родителите на деца со церебрална парализа се уште владее скептицизам за функционирањето на овој центар, па има голем број деца кои се уште не се дел од центарот. „Наша главна задача е да ги убедиме семејствата што имаат вакви деца дека ова ... е многу важно за нив. Затоа, наши колеги ќе ги посетат домовите на оние лица за кои сметаме дека треба да бидат штитеници на овој центар, за да им пренесат кои се придобивките од оваа инстиуција“ – истакнува претставник на ЦСР Прилеп. Родител на дете кое го посетува овој дневен центар го истакнува задоволството од истиот: „Јас и моето дете сме презадоволни. Секогаш дома се враќа насмеана, среќна, исполнета, што за мене е најважно од се.“

Дневен центар за лица со посебни потреби „Суница“ Прилеп

Дневниот центар е отворен во општина Прилеп во 2002 година и има надлежности во обезбедување услуга за дневен престој, активности за стекнување животни и работни вештини, социјални, културни и рекреативни активности, едукација и социјална поддршка на лица со попреченост. Центарот има капацитет за згрижување од 25 лица - деца со умерена и тешка интелектуална попреченост, и тим од 6 стручни лица со различни профили и стручна подготвеност. Во моментот, во дневниот центар вработени се 4 лица а го посетуваат 19 деца. Корисниците доаѓаат и со одат со организиран превоз, а во текот на денот добиваат два оброци и една ужина.

Штитениците биле примени релативно брзо по поднесување барање за прием: „Ние бевме од првите, за нас беше слободно. Тогаш не ни сакаа да ги пријавуваат децата во дневниот центар, затоа што се срамеа што имаат такви деца“, „Кога видоа дека е убаво, тогаш почнаа да ги пријавуваат децата“. Но, по пополнувањето на капацитетот, нема место за нови сместувања. Родителите велат дека во дневниот центар на децата им е многу подобро отколку алтернативата да одат во редовно училиште: „Во бто одделение јас го исклучив од училиште, затоа што ништо не научи. А не ни сакаше да оди. Од кога тргнавме во дневниот центар нема ден да не сака да оди“ - зборува мајка за своето искуство.

Според спроведената фокус група со родители на децата од овој центар, владее големо задоволство од услугите. „Овде се едуцираат, стекнуваат хигиенски навики, учат да комуницираат, едноставно се социјализираат“; „Ги носат на еднодневни

екскурзии, и тоа бесплатно. Беа Крушево, беа Битола. Само така имаат можност да прошетаат негде. Ние не можеме да им го пружиме тоа.” – истакнуваат родителите.

Големо е задоволството и од односот на вработените лица, но и родителите и вработените ја истакнуваат потребата од дополнителни вработувања во овој центар: „Презадоволни сме од наставничките, како работат со децата, како ги воспитуваат“; „Фалат вработени, овие четири не можат да стасаат. Има и потешки деца, им треба повеќе внимание“ – велат родителите. „Со овој капацитет не сме спремни за индивидуална работа и да извлечеме максимум. И б се малку, треба многу повеќе вработени.“ – додава претставник на центарот.

Треба да се нагласи дека дневниот центар Суница има возрастна граница за сместување од 26 години. Моментално, се згрижуваат и лица над 26 години поради немање друга институција, но родителите стравуваат дека нивните деца може да го загубат своето место доколку сместување побараат помлади лица. Тие укажуваат дека предлог за отворање ваков центар веќе постоел, но не се запознаени дали ќе се реализира.

3.2.2 Јавни установи во Општина Долнени

Не постојат социјални установи кои функционираат исклучиво на ниво на општина Долнени. Според тоа, горенаведените установи, а посебно ЦСР Прилеп, се задолжени за обезбедувањето социјални услуги на територија на Долнени. ЦСР Прилеп нема подрачна канцеларија во општина Долнени, па корисниците доаѓаат во Прилеп за да ги остварат правата и услугите од социјална заштита. Намерата е да се промени таа ситуација: *“Корисници кои се од територијата на општината Долнени (а и општината Кривогаштани), ќе можат преку наши службеници да извршуваат конкретни работи, за да не бидат растрчани кога имаат земјоделски работи, да не мора да доаѓаат во Прилеп, туку на територијата на општина Долнени да си ги завршат сите работи.”* – потврди претставникот на ЦСР Прилеп.

Од Општина Долнени посочуваат дека до пред неколку години, ЦСР Прилеп имал подрачна канцеларија во оваа општина, но поради лошата локација, таа не била доволно посетувана од жителите на Долнени. *„Канцеларијата беше внатре во селото, далеку од патот, и корисниците не одеа таму. Велеа дека подобро и поблиску им е да одат до центарот во Прилеп, па така, освен што ќе завршат работа во ЦСР, ќе извршат и други обврски во градот“* – истакнува претставникот на Општина Долнени.

Нова подрачна канцеларија во Долнени ќе биде од голема корист за локалното население кое брои над 14.000 жители во 37 населени места. Овој пат, подрачната канцеларија ќе биде во новата општинска зграда што се наоѓа на главниот пат во село Ропотово, место кое што е многу попростапно во споредба со претходната локација.

Во општина Долнени нема ниту дневни центри за сместување одредени категории ранливи граѓани, ниту установи за институционална заштита. Жителите на Долнени имаат можност да ги користат услугите на двата дневни центри во Прилеп, но поради оддалеченоста и менталитетот на локалното население, ниту еден жител на Долнени не го прави тоа. Најчесто, семејствата кои имаат вакви деца се иселуваат

од земјава во потрага по подобри услови за живот. „Во Долнени има многу деца со посебни потреби, вкупно 46 на возраст до 26 години. Но тие не одаат во дневните центри во Прилеп, бидејќи им се далеку. Но, тие и нивните семејства имаат голема потреба од ваков центар овде. Ова е земјоделски крај, родителите имаат обврски со тутун, со земјоделие, па еден таков центар ќе им биде од многу голема помош“ – посочува претставник на Општина Долнени. „Лично јас познавам семејство кое замина во Австрија поради детето. И многу се фали од таму. А овде одеше скоро секоја недела во Скопје, со свои пари“ – истакнува жител на општина Долнени.

Непостоењето јавни установи за сместување ранливи категории лица, конкретно лица со посебни потреби, во одредена мера се компензира со услугите што општината ги нуди во рамки на проект поддржан од меѓународна институција во соработка со граѓански организации од Прилеп. „Во рамки на еден проект, нудиме медицинска помош на лица со посебни потреби, внатре во нивните домови. Но, при нашите посети наидувавме на отпор од родителите. Не сакаа да не примат, викаат ‘не сакам да го гледате детето вакво.’“ – вели претставникот на Општина Долнени.

Дека менталитетот на населението е значаен аспект за разгледување, говори и информацијата дека жртвите на семејно насилство, особено жените, не го пријавуваат насилникот токму заради нивното патријархално воспитување. Затоа, Долнени е една од општините со најмал број на пријави на семејно насилство. „Преку меѓународно финансиран проект нудиме бесплатна правна и психолошка помош на жртви од семејно насилство. Но, неопходно е нивно згрижување во шелтер центри. Оти, кај нас овде, населениево имаше проблеми, имаше пријавено 3-4 жртви. Викаат ‘што јас одам на советување, на адвокат, на психолог, а каде ќе се вратам после, немам услови’. Станува збор за невработени, неситуирани, дома патријархално воспитани семејства, не смее да се врати жртвата кај родителите. И остануваат незгрижени, незавршена работата.“ – посочуваат од Општината.

На крај, во Долнени нема детска градинка, и покрај големиот број деца во претшколска возраст. Но, и овој недостиг е во одредена мера решен со проект што Општината го спроведува со странски донатор, преку кој се отворени седум дневни центри за сместување деца во претшколска возраст, за повеќе од 200 деца. Центрите најчесто се сместени во општински објекти, а услугата за корисниците е бесплатна. „Во Лажани ... тоа е во училиница каде што учат другите деца во претшколска возраст, ... пример до 12:30, а другите потоа го користат просторот. Во Житоше имаме зграда, мислам под надлежност на Општината, во времето со некој проект ... бил отворен таков дневен центар. Има опрема, значи масички, столчиња, се’. И беше затворен, завршил проектот. И ние само го обновивме, реновиравме што требаше нешто и го користиме.“

Родителите на деца што ги посетуваат овие центри изразуваат големо задоволство. Во центарот, децата се стекнале со основни навики, но и се зголемил нивниот степен на основна едукација. „Овде (во центарот, н.б) моето дете научи да брои до 100. Научи како правилно да седи во клупа и како правилно да го носи ранецот“; „Комуникацијата е подобра. Посебно за моето дете, ... почна подобро да зборува. Му се мешаше јазикот албанскиот, англискиот, македонскиот. ... Сега нема проблем.“ – потврдуваат родителите.

Но, овие центри функционираат само за време на времетраењето на проектот во рамки на кој се отворени. Потоа, се затвораат бидејќи нема кој да ги покрие трошоците за нивно понатамошно функционирање, кои главно се сведуваат на плата за вработените и комуналии. Тоа укажува дека овие центри не се долгорочно решение за дневно сместување на деца од претшколска возраст, со што дополнително се потврдува потребата од отворање детска градинка, која според претставници на Општина Долнени, е врвен приоритет. „Сега, во март, завршува проектот. И после имаме два месеци пауза, кога ги затвораме. Бидејќи потоа треба да биде на товар на општината, ангажираното лице да се плати, и се.“ – велат од Општината.

Во однос на Домот за стари лица, од Општината потврдуваат дека ниту еден жител не е сместен во овој дом, а како главна причина за тоа се наведува фактот дека во една куќа живеат големи семејства, па секогаш има кој да се грижи за повозрасните лица.

3.2.3 Приватни установи за социјална заштита

Глава IV од Законот за социјална заштита предвидува вршење работи за социјална заштита од други правни и физички лица. Во нив, како приватен давател или приватна установа за социјална заштита, може да спаѓаат:

- Хуманитарни здруженија;
- Верски заедници и нивните здруженија;
- Религиозни групи;
- Други непрофитни организации;
- Физички лица: социјален работник, психолог, педагог, правник, лекар и дефектолог со најмалку пет години работно искуство на исти или слични работи.

Овие здруженија и лица може да обезбедуваат социјални услуги само доколку се регистрирани за остварување цели и задачи од областа на социјалната заштита, а имаат добиено дозвола за работа од Заводот за социјални работи Скопје.

Според Регистарот на здруженија од областа на социјалната заштита³, за реонот на Општините Прилеп и Долнени се запишани следните здруженија:

- Здружение на граѓани “Регионален Хендикеп Центар” Прилеп
- Организација на жени “Китка” Прилеп
- Здружение за помош на социјално исклучени лица и ризични групи “Скорпион” Прилеп
- Хуманитарна организација “Помош за хендикепирани и сиромашни” Прилеп
- Здружение “Центар за граѓанска иницијатива” Прилеп (ЦГИ)
- Здружение „Родители на деца заболени од церебрална парализа” Прилеп

³http://mtsp.gov.mk/content/word/regstri/18-19/19/21.11_zdr_soc_REG.doc

Од ЦСР Прилеп истакнуваат дека остваруваат соработка со поголем дел од овие здруженија, но наведуваат и други организации кои не се дел од Регистарот, а кои делуваат во сферата на социјалните услуги: *“Ги користиме невладините организации како дополнителна можност да ја шириме приказната за голем број услуги за кои граѓаните не слушнале.”* - вели претставникот на ЦСР Прилеп. Дополнително, во општина Прилеп функционираат повеќе здруженија што на одредени категории лица им нудат услуги кои не се во домен на ЦСР Прилеп: *“Што значи тоа? Доколку се работи за културно-забавниот живот на слепи лица, имаме Здружение на слабовидни и слепи лица, имаме такво Здружение за глуви и наглуви, имаме Здружение за лица со интелектуална попреченост, имаме републичко Здружение за родители кои имаат деца заболени со церебрална парализа. Функционираме со Здружение на лица со телесна попреченост, Здружение за лица кои имаат цивилни инвалиди, и слично. Имаме и уште многу други здруженија во градот, кои не се регистрирани за посебен, препознатлив ризик дефиниран за одредени социјални случаи, но би напомнима некои здруженија од кои посебно црпи ресурси. Тоа се ромските здруженија “Рома СОС” и “Ромска солза”, а во последниве години многу ни помага и Центарот за граѓански иницијативи. Тука е и организацијата “Ајде сега” и уште многу други.”*

ЦСР Прилеп остварува институционална соработка и со голем број основни и средни училишта кои организираат хуманитарна помош, со фокус на дневните центри. *“Црвениот крст, организацијата “Лионс”, и уште многу други организации и граѓани по сопствена иницијатива ... донираат често пати бела техника, организираат хуманитарни активности со кои финансиски не помагаат, а средствата ние ги наменуваме токму кон овие корисници.”* Голем број републички организации донираат средства во форма на вредносни ваучери, а во празнични периоди и многу работни колективи даваат подароци во форма на наменски пакети.

Според интервјуата со претставници на граѓански здруженија кои делуваат во областа на социјални услуги, тие најчесто нудат правна, психолошка и/или медицинска помош на лица кои имаат потреба од тоа. Правната помош ја обезбедуваат интерни правници од организацијата, психолошка помош се дава во соработка со психолошко советувашиште, а медицинската помош во соработка со локалните здравствени институции и матични доктори. Според категоризацијата, услугите што ги нудат овие здруженија спаѓаат во делот на социјална превенција: едукативно-советувалишна работа.

Интервјуираните претставници на двете здруженија ја истакнуваат добрата соработка со ЦСР Прилеп: *“... правата од социјална и здравствена заштита не е можно да се остварат доколку немаме соработка со центарот за социјална работа”*- вели претставничка на Рома СОС. *“Во континуитет соработуваме во идентификување случаи каде што имало проблеми во пристапот до правата од социјална заштита, на таков начин што тие ги идентификуваат, па не’ контактираат, ги препраќаат кај нас, ние ги подготвуваме, на пример целокупната документација или ако има потреба од индивидуална работа со семејството, за да се создадат услови за остварување на некое право. Ги подготвуваме конкретно за да може потоа центарот да ги преземе и да си ги остварат тие социјални права.”* – додаваат од таму.

Во моментот, и двете здруженија работат на проекти преку кои формираат Центри за пружање социјални услуги на одредени категории лица. Центарот за граѓански

иницијативи, во рамки на својата канцеларија, има отворено Центар за жртви од тортура, а Станица П.Е.Т работи на проект за формирање Центар за пристап до правда. Но, и во двата случаи, услугите што ќе се нудат се сведуваат на правна и психолошка помош, а долгорочната одржливост на центрите не е гарантирана.

Во поглед на соработката со приватни ентитети кои пружат социјални услуги, политиката на Владата е во насока на зголемување на вклучувањето на невладиниот сектор во вршењето работи од социјална заштита, со цел создавање партнерски однос. Сепак, според “Програмата за остварување на социјалната заштита за 2018 година”, бројот на здруженија кои би требало да се вклучат е ограничен од расположливите буџетски средства. Изборот на вакви партнерства се извршува по објавување конкурс, пришто се објавени два конкурси од Министерството. Првиот конкурс цели кон избор на здруженија за обезбедување услуга - организирано живеење со поддршка на лица со попреченост во менталниот развој. Вториот конкурс бара здружение кое ќе обезбедува услуги во Центар за социјална рехабилитација на лица кои (зло)употребуваат дрога и психотропни супстанции. Покрај здруженија, предвидена е и соработка со физички лица кои ги исполнуваат условите за давање социјални услуги.

4. (ДЕ)ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА НА СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА

На процесот на децентрализација во социјалната заштита може да се гледа од два аспекти, како фискална децентрализација, т.е. создавање локални тела кои ги прибираат даночните средства и ги распределуваат за социјални услуги, и административна децентрализација, т.е. можност за самостојно дискрециско право на носење одлуки за сите аспекти на нудењето на социјалните услуги. Со донесување на Законот за финансирање на единиците од локалната самоуправа (Службен весник на РМ 61/04), на општините им е дадена можност да ги развиваат социјалните функции на локално ниво, односно самостојно да креираат програми за задоволување на потребите на групите од социјален ризик. Според Институтот за човекови права „Лудвиг Болцман“ (2012) имплементацијата на процесот на децентрализација наметнува низа предизвици, кои произлегуваат од повеќе фактори, како што се “несоугласеност помеѓу големината на општините, опфатот на надлежностите, кадровските и други капацитети за планирање и имплементација на надлежностите, како и разлики од аспект на развиеноста помеѓу руралниот и урбаниот дел од општините.” Со оваа студија е утврдена и потреба од редизајнирање на мрежата на установи за вонинституционална и институционална заштита, поради неможноста на постоечката мрежа да одговори на идентификуваните потреби на граѓаните, што е и случај со универзалната улога на ЦСР.

Од аспект на општините Прилеп и Долнени, може да се заклучи дека се работи на проширување на мрежата на локални социјални установи, иако сеуште далеку е постигнувањето потполна децентрализација. На локалните установи за социјална работа им е овозможено потполно право за одлучување во поглед на нивните надлежности, носење одлуки за овозможување на социјалната заштита, како и независност во нудење на услугите. Сепак, забележителна е ограниченоста од фискален аспект, каде финансиските средства сеуште се префрлаат од централно ниво во форма на дотации до општините, а не од локалниот буџет. Исто така, Министерството за труд и социјална политика одржува редовен задолжителен инспекциски надзор во овие установи и дава обврска за обезбедување на редовна евиденција на централно ниво. Па така, социјалните установи, вклучувајќи ги и локалните социјални установи во општините Прилеп и Долнени, се должни да водат детална и тековна евиденција за нивната работа, и тоа: 1) регистар, 2) досие на корисници, 3) евиденција за корисниците на парична права од социјална заштита, 4) евиденција на корисниците на услуги од социјалната заштита и 5) евиденција за корисниците сместени во установи за социјална заштита. Во 2018 година биле предвидени три редовни инспекции во ЦСР Прилеп. Од нив, еден бил со цел инспекција во правото на сместување во установа за социјална заштита. За 2019 година пак, предвидени се четири инспекциски надзори, од кои сите се во сферата на социјалните услуги. Оттука, постои баланс при надзорните активности помеѓу јавните и приватните институции кои нудат социјални услуги.

Табела 1 дава приказ на дотациите кои биле наменети за социјална заштита во општините Прилеп и Долнени за 2018 година. Општина Долнени не е предмет на дотации за социјална заштита, бидејќи корисниците се упатени да ги остварат своите права во Прилеп.

Табела 1: Преглед на наменски и блок дотации за делегирани надлежности во социјалната заштита по општини за 2018 година – Прилеп и Долнени

Општина	Блок дотации за социјалната заштита – во денари	
	Детска заштита	Домови за стари лица
Вкупно сите општини	1,532,160,000	46,130,000
Дотации Прилеп	52,501,000	15,250,000
Дотации Долнени	0	0

Извор: Изменување и дополнување на Буџетот на Република Македонија за 2018 година (“Службен весник на Република Македонија “ број 196/2017)

Понатаму, табела 2 дава споредба на буџетските средства наменети за социјална заштита за општина Прилеп со буџетските средства наменети за споредливи општини со приближно ист број жители. Наменетите буџетски средства за детска заштита во Прилеп биле значително пониски од скопските општини Гази Баба и Карпош. Но, споредено со општините Гостивар и Струга, општина Прилеп добила повеќе средства за детска заштита, што и’ овозможило повисок степен на децентрализација и независност во извршување на социјалните услуги. Знаејќи дека покрај Скопје и Битола, Прилеп е единствен град кој има Дом за стари лица, разбирлив е високиот процент од буџетските средства кои биле алоцирани за оваа намена.

Табела 2: Буџетски средства издвоени за социјална заштита во општина Прилеп со споредливи општини по критериум број на жители

Општина	Блок дотации за социјалната заштита (процент од вкупни буџетски средства за социјална заштита)	
	Детска заштита	Домови за стари лица
Гостивар	1.83%	0%
Гази Баба	5.28%	0%
Прилеп	3.43%	33.06%
Струга	1.23%	0%
Карпош	6.45%	0%

(население: Гостивар 83.557; Гази Баба 76.636; Прилеп 75.484; Струга 65.485; Карпош 60.625)

Извор: Изменување и дополнување на Буџетот на Република Македонија за 2018 година (Службен весник на РМ 196/17) и Државен завод за статистика

Табела 3 ги прикажува капиталните расходи на Општина Прилеп наменети за социјална заштита и заштита на деца и за домови за стари лица, според извор на средства. Во анализирана временска рамка од 2013 до 2018 година, капиталните расходи за социјална заштита и заштита на деца не се поддржани со самофинансирани активности. Тоа е во согласност со претходниот заклучок дека Министерството директно обезбедува средства за установите за социјална заштита, од кои најголем дел се за ЦСР Прилеп. Во 2013 и 2014, сепак, дел од буџетските средства биле обезбедени преку донации.

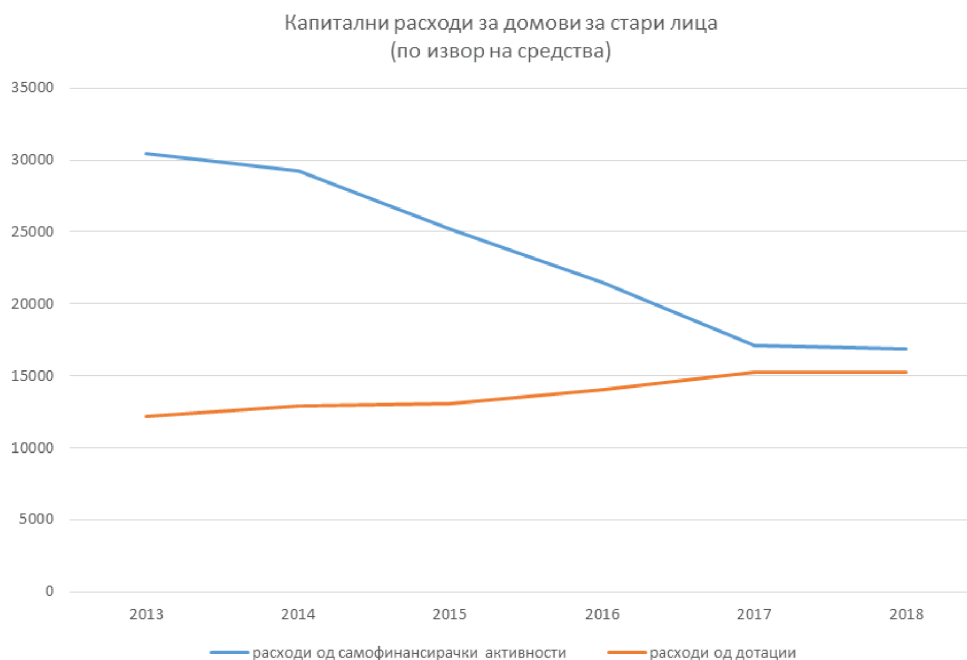
Табела 4: Капитални расходи од буџет на Општина Прилеп за социјална заштита

Година	Капитални расходи за социјална заштита и заштита на деца		Капитални расходи за домови за стари лица	
	Расходи од самофинансирани активности	Расходи од донации	Расходи од самофинансирани активности	Расходи од дотации
2013	0	2.500.000	30.460.000	12.150.000
2014	0	1.680.000	29.220.000	12.890.000
2015	0	0	25.200.000	13.055.000
2016	0	0	21.505.000	14.055.000
2017	0	0	17.120.000	15.250.000
2018	н/д	н/д	16.880.000	15.250.000

Извор: Буџет на општина Прилеп 2013-2018 година

Анализата на капиталните расходи за домови за стари лица, пак, покажува дека општина Прилеп има позначајна улога во обезбедување средства за овој тип установи, пришто поголем дел од капиталните расходи се самофинансирани, иако значаен удел имаат и дотациите. Од 2013, се' повеќе се зголемува уделот на дотациите, до скоро еднакво учество со расходите од самофинансирани активности. Ова укажува на зголемување на зависноста на овие установи од централниот буџет. Ваков тренд, прикажан на графикон 1, може да се опише како тренд на централизација на буџетот на домовите за стари лица во Прилеп.

Графикон бр.1: Тренд на капитални расходи за домови на стари лица (по извор на средства)

Извор: Буџет на општина Прилеп 2013-2018 година

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Жителите на општините Прилеп и Долнени имаат на располагање голем број социјални услуги во делот на социјална превенција, вонинституционална и институционална заштита, согласно законската регулатива. Но, нејзиното спроведување на терен ги открива слабостите и просторот за подобрување на испораката и искористеноста на услугите. Жителите на општина Прилеп може во целост да ги добијат само услугите во делот на социјална превенција, преку Меѓуопштинскиот Центар за социјална работа Прилеп, но во делот на (вон) институционална заштита, достапни се социјални услуги само за три ранливи категории граѓани, и тоа: лица со посебни потреби, лица со церебрална парализа и стари лица. Постооењето детска градинка ја збогатува палетата социјални услуги во делот на социјално-воспитно овразование за млади лица во претшколска возраст. За жителите на општина Долнени, пак, горенаведените услуги не се достапни на нивната територија, па тие мора да ги користат на територија на општина Прилеп, што значи дополнителни трошоци за пат и време. Тоа, во ЦСР Прилеп, создава дополнително оптоварување и пролонгирање на чекањето за добивање одредена услуга, што е една од главните причини за незадоволство помеѓу корисниците. Дополнително, жителите на општина Долнени се неинформирани за расположливите социјални услуги, поради тоа што ЦСР Прилеп нема физичка канцеларија во оваа општина. Дел од социјалните услуги се нудат од Општина Долнени и граѓански организации, во рамки на проекти помогнати од меѓународни институции, но ова не го решава недостигот од социјални услуги на долг рок, бидејќи тие се пружат само за времетраењето на проектот и потоа најчесто престануваат со работа.

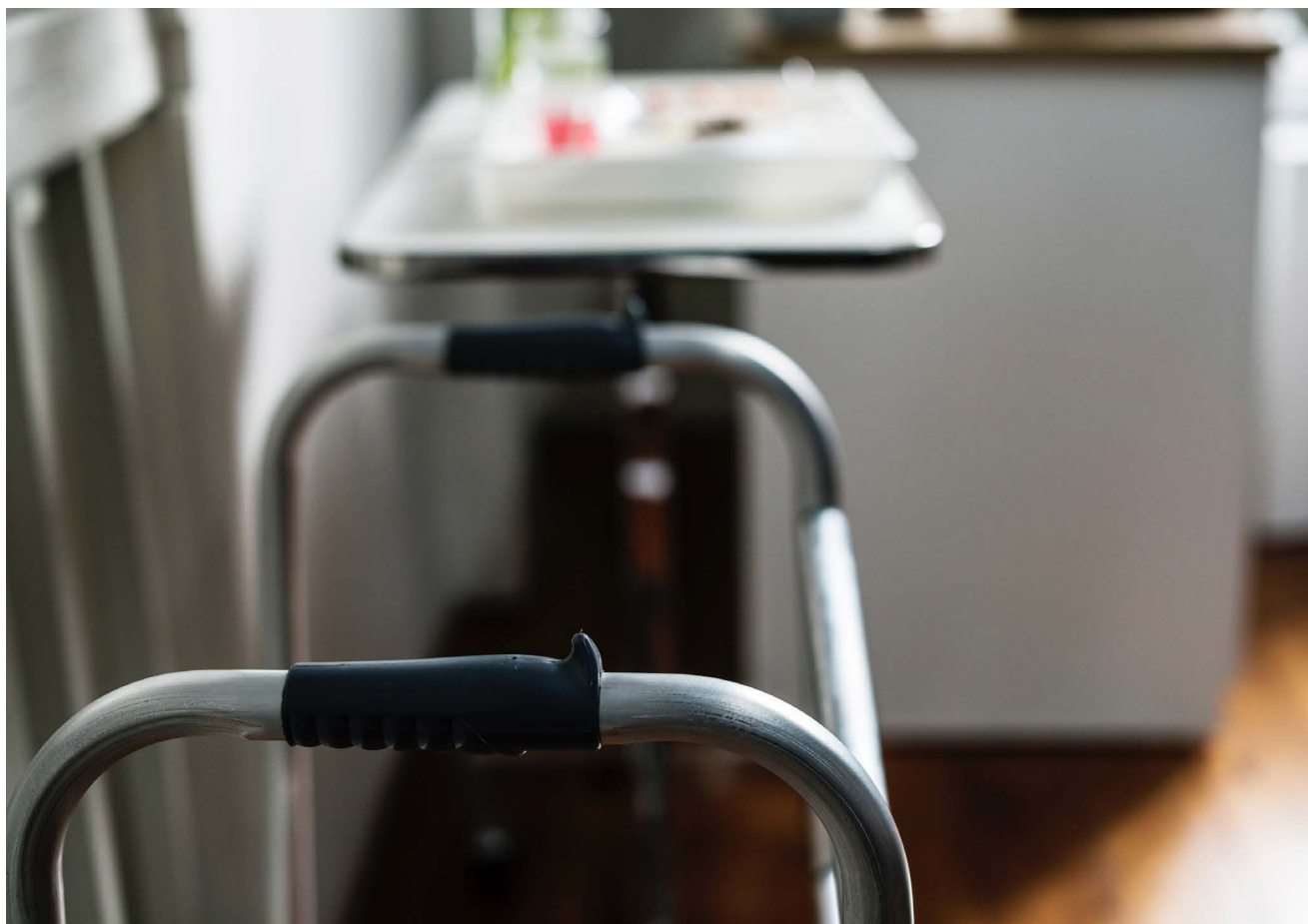
Од оваа анализа, произлегуваат неколку клучни препораки за носителите на политики, и тоа:

- Опременување и пуштање во употреба на подрачна канцеларија на ЦСР Прилеп во општина Долнени веднаш, со цел жителите да се информираат и да ги користат расположливите услуги што ги нуди оваа институција.
- Отворање прифатилишта и дневни центри за други ранливи категории лица, како бездомници, деца во социјален ризик, жртви на семејно насилство, корисници на недозволен супстанци, и слично, кои сега се препраќаат во институции низ земјава.
- Вработување дополнителен кадар во ЦСР Прилеп, до ниво од 52 вработени лица кои според Правилникот за стандарди за работа на центрите за социјална работа, е неопходен број вработени за функционирање на центарот, со цел надминување на проблемот со долгото чекање на корисниците на неговите услуги и оттука подобрување на задоволството на корисниците на услугите.
- Вклучување на општините во проектно-основаните центри (центри за сместување деца во претшколска возраст, центар за жртви од тортура, и слично), преку финансиска и/или материјална помош уште од самиот почеток на проектот, со цел одржливост на овие центри на долг рок, односно и по завршување на проектното финансирање.

Во однос на функционирањето на двата дневни центри, корисниците се задоволни од услугите што ги добиваат, а единствен недостаток е недоволниот број вработени, особено во Дневниот центар Суница. За Дневниот центар за церебрална парализа, кој е релативно нов и функционира само 8 месеци, жителите на двете општини не се доволно информирани, што веројатно е причина за нецелосната искористеност на неговиот капацитет. Оттука, во овој домен, произлегуваат следниве препораки:

- Вработување дополнителен стручен кадар во Дневен центар Суница, што на корисниците ќе им овозможи поиндивидуална работа, со цел максимален развој на вештините на овие лица.
- Отворање Дневен центар за лица со посебни потреби постари од 26 години, со цел лицата што сега го посетуваат Дневниот центар Суница, да има каде да продолжат по достигнување на старосната граница.
- Поагресивна јавна кампања за промоција на Дневниот центар за деца со церебрална парализа, со цел информирање на родителите на овие деца за придобивките од неговото посетување.

Анализата на Домот за стари лица во Прилеп, покажа дека штитениците на домот се задоволни од услугите што ги добиваат, а единствен посочен недостаток е немањето општи лекари и лекари-специјалисти, вработени во домот. Оттука, препорачуваме до надлежното министерство да овозможи вработување барем општ лекар во домот, со што штитениците ќе добијат покомплетна услуга внатре во институцијата, што е особено важно имајќи ја предвид староста на штитениците.

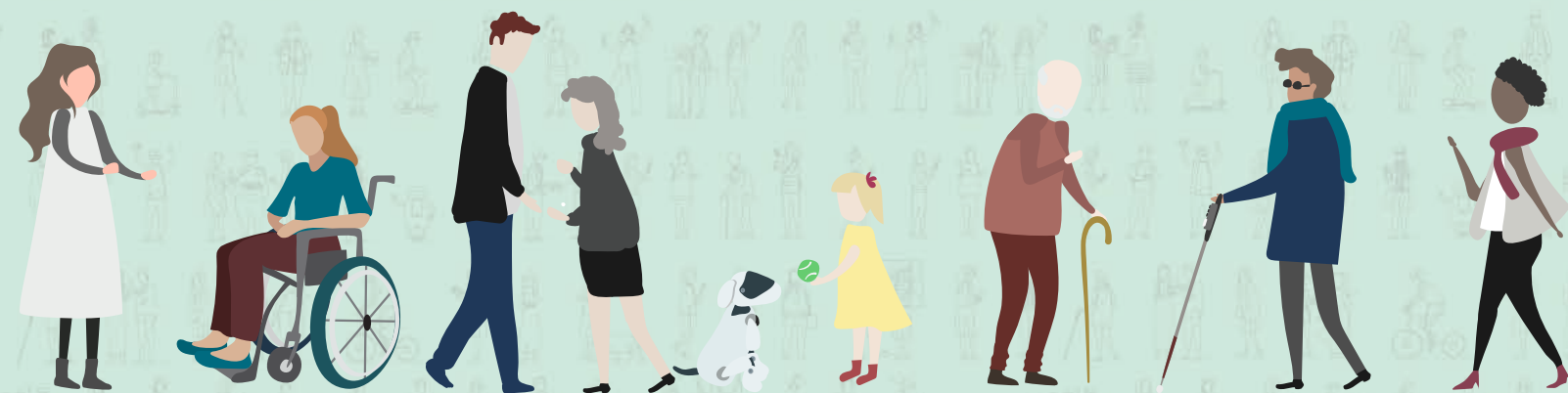

РЕФЕРЕНЦИ

1. Буџет на Општина Прилеп 2013-2018 година
2. Државен завод за статистика (2015). Процени на населението на 30.06.2015 според полот и возраста, по општини и по статистички региони
3. Институт за човекови права Лудвиг Болцман (2012). Децентрализација на социјалната заштита во Република Македонија – фактичка состојба, предизвици и можности на локално ниво
4. Министерство за труд и социјална политика (2010). Национална програма за развој на социјалната заштита 2011-2021
5. Министерство за труд и социјална политика (2018). Предлог-закон за социјална заштита
6. Службен весник на Република Македонија 61/04. Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа
7. Службен весник на република Македонија 2/10. Правилник за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на Јавна Установа Центар за социјална работа
8. Службен весник на Република Македонија 51/10. Закон за социјална заштита
9. Службен весник на Република Македонија 67/13. Одлука за утврдување на мрежата на јавни установи за социјална заштита
10. Службен весник на Република Македонија 25/15. Закон за семејство
11. Службен весник на Република Македонија 196/17. Изменување и дополнување на Буџетот на Република Македонија за 2018 година
12. Службен весник на Република Македонија 13/18. Програма за остварување на социјалната заштита за 2018 година

Студија на политиката бр. 23

АНАЛИЗА НА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ НА ЛОКАЛНО НИВО: РЕЗУЛТАТИ ОД МОНИТОРИНГОТ НА ОПШТИНИТЕ ПРИЛЕП И ДОЛНЕНИ

Проектот е финансиран од
Европска Унија

ФОНДАЦИЈА
ОПЕНОВТОРЕНО
СОЦИЈЕТНОШЕСТВО
МАКЕДОНИЈА

Публикацијата е подготвена со поддршка на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Finance Think и на ниту еден начин не ги одразува гледиштата на Европската Унија, Фондацијата Отворено општество – Македонија и Евротинк-Центар за европски стратегии.